

medievistika

JACQUES LE GOFF

O HRANICÍCH
DĚJINNÝCH OBDOBÍ
Na příkladu
středověku a renesance

Karolinum

O hranicích dějinných období

Na příkladu středověku a renesance

Jacques Le Goff

Recenzoval: doc. PhDr. Martin Nejedlý, Dr.

Z francouzského originálu *Faut-il vraiment découper l'histoire en tranches?*, vydaného roku 2014 nakladatelstvím Éditions du Seuil v edici La Librairie du XXIe siècle řízené Mauricem Olenderem, přeložil Martin Pokorný, Ph. D.

Vydala Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum
Redakce Renata Čámská
Grafická úprava Zdeněk Ziegler
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
První české vydání

© Univerzita Karlova v Praze, 2014

© Éditions du Seuil, 2014

Collection *La Librairie du XXIe siècle*,
sous la direction de Maurice Olender

Translation © Martin Pokorný, 2014

Cover photo © Ancient wall clock on the facade of Santa Maria della Scala in Siena, Italy / Profimedia, 2014

ISBN 978-80-246-2784-7

ISBN 978-80-246-2848-6 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2015

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Úvodem	7
Prolog	9
Starověké periodizace	12
Pozdní zrod středověku	17
Historie, výuka, periody	22
Zrození renesance	28
Renesance dnes	37
Středověk a jeho proměna v „dobu temna“	46
Dlouhý středověk	59
Periodizace a globalizace	78
Poděkování	80
Bibliografie	81
Přeložená díla	88

Úvodem

Nepředkládám zde teze ani syntézy. Esej, již dostáváte do rukou, je výsledkem dlouhého hledání a zamýšlení nad historií a nad periodami západní historie. Z nich je mi už od roku 1950 – tehdy jsem složil velkou státní zkoušku, takzvanou agregaci, přičemž komisi předsedal Fernand Braudel a středověkou historií zastupoval Maurice Lombard – nejbližší středověk.

Jedná se tedy o text, který v sobě nosím již dlouho a čerpá z myšlenek, jež mi leží na srdci a v různých formách jsem je již nadnesl na vícero místech.¹

Historie se – stejně jako čas, jenž je její matérií – zprvu jeví jako souvislá. Stejně tak je ale tvořena změnami. A specialisté se tyto změny již dlouho snaží odhalit a vymezit tím, že uvedené kontinuum rozdělí na části, takzvané „věky“ či (pozdějším termínem) „periody“.

Tato přehledová knížka – napsaná v roce 2013, v době, kdy se každodenní efekty „globalizace“ stávají čím dál hmatatelnějšími – tedy probírá různé způsoby, jak chápat periodizaci: jako různá kontinua, jako zlomy, jako způsoby, jak pojímat historickou paměť.

Mám za to, že studiem těchto různých druhů periodizace lze dospět k povědomí historické souvislosti, již lze označit za „dlouhý středověk“ – zvláště pokud se zamyslíme nad tím, jakými významy byla od 19. století obdařována „renaissance“ a jaká ústřední role byla tomuto „znovuzrození“ přičítána.

Jinak řečeno, pojednávám tu o obecném problému přechodu od jedné periody ke druhé, ale činím to analýzou jednoho zvláštního případu, totiž domnělé novosti „renaissance“ a jejího vztahu ke středověku. Kniha

¹ Zvl. v rozhovorech a člancích, které v letech 1980–2004 vycházely v časopise *L'Histoire* a nyní vyšly souborně pod názvem *Un long Moyen Âge*, Paris 2004.

tak upozorňuje na hlavní charakteristiky dlouhého západního středověku, který lze vést od pozdní antiky (od 3. do 7. století) až do poloviny 18. století.

Takovýto navržený přístup se nevyhýbá našemu dnešnímu povědomí historické globalizace. Současnost a budoucnost představují pro všechny historiografické obory výzvu k novému zhodnocení oprávněnosti periodizačních systémů, a následující zkusmá úvaha by chtěla přispět i k tomuto nezbytnému úkolu.²

Jádro tohoto eseje, který chce podnít k oživení našeho mnohdy příliš úzce vyhraněného historického pohledu na onen středověk, jemuž jsem s vášní věnoval svůj badatelský život, je tedy „centralita renesance“, nicméně otázky, jež se tu vynořují, se principiálně dotýkají samotné představy historie rozdělené na „periody“.

Stále je totiž nutno vyjasnit, zda je historie jedna a souvislá, nebo rozdělená na úseky. Anebo jinak řečeno: opravdu má historie části?

Pokusem o osvětlení tohoto historiografického problému chce tato knížka (byť skromně) přispět k nové reflexi, již s sebou nesou globalizované historie.

² Bibliografie v závěru svazku čtenáře vybízí, aby se další četbou věnoval otázkám zde mnohdy jen letmo zmíněným.

Prolog

Jedním z hlavních úkolů lidstva, který před člověkem vyvstal hned po jeho zrodu, bylo ovládnout pozemský čas. Kalendáře umožnily uspořádat každodenní život, jelikož jsou skoro vždy spjaty s řádem přírody a upínají se na dva hlavní orientační body, Slunce a Měsíc. Obecně vzato však kalendáře vymezují čas cyklický, každoročně opakovaný, a k promýšlení delších období ničím nepřispívají. I když ale lidstvo až doposud nedokázalo přesně předvídat budoucnost, záleží mu na ovládnutí své dlouhodobé minulosti.

Organizace se opírala o rozmanité termíny: hovořilo se o „věcích“, „epochách“, „cyklech“. Mně ale nejhodnější připadá výraz „perioda“. Slovo pochází z řeckého *periodos*,³ kruhová cesta. Někdy v rozmezí 14.–18. století na sebe výraz vzal význam „časového údobí“ či „věku“, a ve 20. století vznikl odvozený tvar „periodizace“.

Termín „periodizace“ nám v tomto eseji poslouží jako vodítko. Označuje jisté lidské zacházení s časem a zdůrazňuje, že dělení času není neutrální záležitost. Naši snahou zde bude předvést tu více, tu méně zřetelné či přiznané důvody, proč lidé dělili čas na periody, jejichž označení a charakteristika často zdůrazňovala, jaký smysl a jakou hodnotu jim přisuzují.

Rozdělení času na periody je pro historii nutné, ať už ji chápeme obecně jako zkoumání vývoje společnosti, konkrétně jako specifický

³ R. VALÉRY, O. DUMOULIN (dir.), *Périodes. La construction du temps historique*, Paris 1991; J. LEDUC, *Période, périodisation*, in: Ch. Delacroix, F. Dosse, P. Garcia N. Offenstadt (dir.), *Historiographies: Concepts et débats II*, Paris 2010, s. 830–838; „věk“ viz A. LUNEAU, *L'Histoire du salut chez les Pères de l'Église, la doctrine des âges du monde*, Paris 1964; termínu „epocha“ užívá K. POMIAN ve své přelomové knize *L'Ordre du temps*, Paris 1984, III. kap: „Époques“, s. 101–163.